

**Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Копилов С.А.

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА

практики студентів факультету фізичної культури, що навчаються
за навчальним планом бакалавра галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)
денної та заочної форм навчання
зі змінами (наказ від 8 червня 2021р. №74-ОД)

Автор: Юрчишин Ю. В.,
завідувач кафедри теорії і
методики фізичного виховання,
кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, доцент

Ухвалено
науково-методичною радою
факультету фізичної культури

Протокол №7 від 28.08.2019 р

Голова НМР В. М. Гоншовський

Обговорено і затверджено на
засіданні кафедри теорії і
методики фізичного виховання
Протокол №12 від 28.08.2019 р.
Завідувач кафедри

 Ю. В. Юрчишин

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1 Практика студентів вищих навчальних закладів України є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, набуття й удосконалення практичних навичок та умінь за відповідним напрямом чи спеціальністю.

1.2 Метою навчальних і виробничих практик, що передбачені навчальним планом підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура), є закріплення теоретико-методичних знань, вмінь і навичок здобувачів вищої освіти з наступних навчальних дисциплін: теорія і методика викладання гімнастики, теорія і методика викладання рухливих ігор і забав, теорія і методика викладання спортивних ігор, теорія і методика викладання легкої атлетики, психології, педагогіки та теорії і методики фізичного виховання, що були отримані в процесі навчання на факультеті фізичної культури, формування та розвиток професійного вміння приймати самостійні рішення в умовах основної (базової) та профільної середньої школи, оволодіння студентами сучасними методами, формами організації фізичного виховання різних вікових категорій, знаряддями праці їх майбутньої професійної діяльності.

1.3 Практика студентів факультету фізичної культури проводиться на основі Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затвердженого наказом МО України від 08.04.1993 р. за № 93, листів Міністерства освіти і науки України від 05.12.2003 р. за №14/18.2-2097 «Про фахову (переддипломну) практику студентів вищих педагогічних закладів за місцем майбутнього працевлаштування» та від 07.02.2009 р. за №1/9-93 «Про практичну підготовку студентів», Закону України «Про вищу освіту», державного стандарту вищої освіти зазначеної спеціальності, освітньо-професійної програми, навчальних планів та Положення про організацію освітнього процесу в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

2. ВИДИ І ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) освітнього ступеня «бакалавр» денної форми навчання організуються і проводяться наступні види практик:

- навчальна психолого-педагогічна практика (3 курс, 5 семестр, 1 тиждень, 1,5 кредити ЄКТС, що складає 45 годин);

- навчальна ознайомлювальна педагогічна практика (3 курс, 5 семестр, 1 тиждень, 1,5 кредити ЄКТС, що складає 45 годин);

(Для оптимізації освітнього процесу, підвищення ефективності й контроль за його якістю та на виконання ухвали вченої ради університету (протокол №74-Д від 08.06.2021 року) внести зміни до навчальних планів підготовки здобувачів вищої освіти, а саме: пункт 1.2. У навчальних планах підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» зі спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) за освітньо-професійною програмою Середня освіта (Фізична культура) 2019, 2020 років денної та заочної форм здобуття вищої освіти(термін навчання 3 роки 10 місяців) додати навчальну ознайомлювальну педагогічну практику обсягом 1 тиждень (1,5 ЄКТС) з формою семестрового контролю – залік. Планувати навчальну ознайомлювальну педагогічну практику в графіку освітнього процесу в 5 семестрі на 12 тижні навчання. Натомість зменшити кількість кредитів ЄКТС на навчальну психолого-педагогічну практику з 3 до 1,5 кредиту ЄКТС (1 тиждень) і планувати проходження в графіку освітнього процесу в 5 семестрі на 9 тижні)

- виробнича практика з організації спортивно-масової роботи та спортивно-оздоровчого туризму (3 курс, 6 семестр, 2 тижні, 3 кредити ЄКТС, що складає 90 годин);

- виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі (3 курс, 6 семестр, 4 тижні, 6 кредитів ЄКТС, що складає 180 годин);

- виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі (4 курс, 8 семестр, 4 тижні, 6 кредитів ЄКТС, що складає 180 годин).

Для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) освітнього ступеня «бакалавр» заочної форми навчання організуються і проводяться наступні види практик:

- навчальна психолого-педагогічна практика (3 курс, 5 семестр, 1 тиждень, 1,5 кредити ЄКТС, що складає 45 годин);

- навчальна ознайомлювальна педагогічна практика (3 курс, 5 семестр, 1 тиждень, 1,5 кредити ЄКТС, що складає 45 годин);

- виробнича практика з організації спортивно-масової роботи та спортивно-оздоровчого туризму (3 курс, 6 семестр, 2 тижні, 3 кредити ЄКТС, що складає 90 годин);

- виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі (4 курс, 7 семестр, 4 тижні, 6 кредитів ЄКТС, що складає 180 годин);

- виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі (4 курс, 8 семестр, 4 тижні, 6 кредитів ЄКТС, що складає 180 годин).

2.1 Загальна характеристика бази, цілей та завдань й керівництва навчальною психолого-педагогічною практикою

База практики – заклади загальної середньої освіти м. Кам'янець-Подільського, України

Мета навчальної психолого-педагогічної практики:

Метою навчальної психолого-педагогічної практики є оптимізація адаптації здобувачів вищої освіти до умов їх майбутньої професійної діяльності; забезпечення пізнання ними закономірностей професійної діяльності та закладання основ творчого оволодіння способами її організації; виховання у здобувачів вищої освіти потреби у професійному самовдосконаленні.

Завдання навчальної психолого-педагогічної практики:

- аналіз сучасного стану організації навчально-виховної роботи вчителя закладу середньої освіти;
- вивчення професійного досвіду та робочої документації вчителя закладу середньої освіти;
- поглиблення, систематизація та узагальнення теоретичних знань, навичок і вмінь, набутих в університеті, та їх використання при розв'язанні конкретних педагогічних завдань;
- виховання у здобувачів вищої освіти стійкий інтересу і любові до професії вчителя, потреби в педагогічній самоосвіті;
- створення умов для професійного самовдосконалення здобувачів вищої освіти, розвитку їх творчих здібностей;
- залучення здобувачів вищої освіти до науково-дослідницької педагогічної діяльності;
- формування здатності у здобувачів вищої освіти до виконання індивідуальних науково-дослідних завдань;
- ознайомлення із сучасними технологіями освітньої діяльності закладів середньої освіти; з інноваційним педагогічним досвідом.

Керівництво практикою: кафедра педагогіки та управління навчальним закладом, кафедра психології освіти.

Згідно графіку освітнього процесу навчальних планів практики мають таку тривалість і терміни проведення

Види практик	Семестр	Терміни проведення за графіком навчального процесу	Форма підсумкового контролю

Денна форма навчання			
Навчальна психолого-педагогічна практика	5	(1 тиждень)	Залік
Заочна форма навчання			
Навчальна психолого-педагогічна практика	5	(1 тиждень)	Залік

2.2 Загальна характеристика бази, цілей та завдань

й керівництва навчальною ознайомлювальною педагогічною практикою

База практики – заклади загальної середньої освіти м. Кам'янець-Подільського, України

Метою практики є здійснення якісної практичної підготовки здобувачів вищої освіти до самостійного і творчого виконання основних професійно-педагогічних функцій помічника вчителя фізичної культури у реальному процесі навчання у ЗЗСО.

Завдання практики:

- формування професійних здібностей майбутнього вчителя фізичної культури у відповідності з сучасними вимогами працівника педагогічної освіти;
- формування у студента інтересу до обраної професії;
- уміння поєднувати теоретичні знання з теорії і методики фізичного виховання та методик викладання відповідних дисциплін з практичною діяльністю навчання і виховання учнів загальноосвітньої школи необхідного рівня рухових вмінь та навичок і рівня розвитку фізичних якостей;
- забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами їх організації;
- виховання у студентів потреби систематично оновлювати свої знання з основ фізичної реабілітації і фізичної культури з творчим застосуванням їх у процесі самостійної рухової діяльності та оволодіння первинними навичками професійної діяльності;
- закріплення, поглиблення і збагачення знань із гуманітарних та соціально-економічних, природничо-наукових та професійних навчальних дисциплін і їх застосування при розв'язанні конкретних педагогічних завдань;
- формування і розвиток у майбутніх вчителів фізичної культури педагогічних умінь і навичок та професійно значущих якостей особистості;
- виховання у студентів стійкої потреби в педагогічній самоосвіті;
- вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності;
- розвиток у студентів вміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об'єктивну самооцінку своєї педагогічної діяльності;

- виховання інтересу студентів у формуванні потреби у фізичному самовдосконаленні учнів;
- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в школі та з передовим педагогічним досвідом.

Керівництво практикою: кафедри теорії і методики фізичного виховання, легкої атлетики з методикою викладання, спорту і спортивних ігор

Згідно графіку освітнього процесу навчальних планів практика має таку тривалість і терміни проведення

Види практик	Семестр	Терміни проведення за графіком навчального процесу	Форма підсумкового контролю
Денна форма навчання			
Навчальна ознайомлювальна педагогічна практика	5	(1тиждень)	залік
Заочна форма навчання			
Навчальна ознайомлювальна педагогічна практика	5	(1тиждень)	залік

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Практична діяльність здобувачів вищої освіти оцінюється з урахуванням творчого підходу до навчально-методичної та організаційної роботи, якості підготовки звітної документації та шляхом здобуття неформальної / інформальної освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка .

Оцінки здобувачам вищої освіти виставляються безпосередньо під час практичного проведення роботи. Загальну оцінку здобувачам вищої освіти виставляє комісія за підсумками практики. Оцінка з практики відповідає загальноприйнятим у вищій школі критеріям .

Користуючись рекомендаціями Положення про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка всі види практик в університеті виставляється за 100-бальною шкалою.

ЗМ = 100 балів.

Згідно навчального плану, кількість кредитів ECTS, що виділені на навчально ознайомлювальну педагогічну практику здобувачів вищої освіти складає 45 годин (1,5 кредити), тривалість практики – 1 тиждень;

Робоча програма навчальної ознайомлювальної педагогічної практики має 1 змістовий модуль – це логічно завершена, відносно самостійна, цілісна частина навчального матеріалу окремого кредитного модуля, сукупність теоретичних та практичних завдань відповідного змісту та структури з

розробленою системою науково-методичного та інформаційного забезпечення, що передбачає оволодіння знаннями, уміннями та навичками з цієї частини навчального матеріалу та зміст, ми утворюємо, який створює структуру практики .

Орієнтовна оцінка видів діяльності навчальної ознайомлювальної педагогічної практики

№ з/п	Види діяльності	Бали
Обов'язкові		
1.	Якість написання розгорнутих планів-конспектів підготовчої та заключної частин уроку: - чітке формулювання мети уроку відповідно до модуля, теми та завдань уроку; - збереження логіки та дотримання послідовності основних етапів уроку; - змістовність відповідно до характеристики класу; - наявність наочних матеріалів, мультимедійних засобів навчання	10
2.	Відвідування бази практики, здійснення аналізу уроку, хронометражу занять з подальшим розрахунком загальної та моторної щільності уроку. В умовах змішаної та дистанційної форми навчання перегляд та аналіз уроків здійснюється з застосуванням технологій дистанційного заняття. «0» - студент не займався аналізом спостережень уроків; «5» - аналіз не змістовний; «10» - аналіз змістовий, але існують помилки в розрахунках моторної та загальної щільності; «15» - аналіз змістовний	15
5.	Підсумкова оцінка за ведення щоденника	10
6.	Підсумкова оцінка за захист звітів	10
Заохочувальні бали*		
1.	підготовка наукової публікації	5
2.	волонтерська діяльність	5
3.	Представлення відеоматеріалу зустрічі здобувачів освіти зі студентом переможцем чи призером Чемпіонатів Світу, Європи, України, діючим МСМК, МС, КМС	10

*Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (Порядок визнання результатів навчання здобувачів вищої освіти, отриманих шляхом здобуття неформальної/інформальної освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка), зокрема, якщо їх тематика відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю).

В неформальній освіті:

- закінчення професійних курсів, семінарів або тренінгів, тематика яких відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю);
- підготовка конкурсної наукової роботи;

- призове місце на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт;
- призове місце на Всеукраїнській студентській олімпіаді
- отримання сертифікату судді 1-ї, 2-ї або національної категорії у своєму виді спорту або суміжних видах.

В інформальній освіті:

- наявність наукової публікації;
- волонтерська діяльність;
- підготовка школярів-призерів інтелектуальних та творчих конкурсів з фізичної культури та спорту, дитячих змагань різного рівня;
- наявність особистих спортивних досягнень (переможці, призери Чемпіонатів Світу, Європи, України, діючий МСМК, МС, КМС, I розряд.

Підсумки складання заліку

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Значення оцінки ECTS	Рівень компетентнос	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно	Високий (творчо-професійний)	зараховано
82-89	B	дуже добре	Достатній (алгоритмічно-дієвий)	
75-81	C	добре		
67-74	D	задовільно	Середній (репродуктивний)	
60-66	E	достатньо		
35-59	FX	Незадовільно	Низький (понятійний)	Не зараховано
1-34	F	Незадовільно		

Здобувачеві вищої освіти, який не виконав програми практики з поважних причин (підтверджених документально), може бути надано право на проходження практики повторно за умов, визначених Університетом та погоджених із базою практики. Здобувача вищої освіти, який вдруге отримав негативну оцінку з практики, відраховують з Університету.

Здобувача вищої освіти, який не виконав програму практики без поважних причин або отримав оцінку «не зараховано» / «незадовільно» за результатами захисту звіту про практику, відраховують з Університету за невиконання навчального плану.

2.3 Загальна характеристика бази, цілей та завдань й керівництва виробничої практики з організації спортивно-масової роботи та спортивно-оздоровчого туризму

База практики – заклади загальної середньої освіти м. Кам'янець-Подільського, України

Мета практики полягають у здійсненні якісної підготовки студентів до самостійного і творчого виконання основних професійно-педагогічних функцій у реальному навчально-виховному процесі шкіл.

Завдання практики:

- сформувати у здобувачів вищої освіти знання, сприяти вихованню професійно-педагогічних навичок і вмінь для здійснення наступних видів діяльності, що стосуються організації спортивно-масової роботи та спортивно-оздоровчого туризму;

- формування вмінь і навичок орієнтування на місцевості, вироблення умінь застосовувати набуті знання в екстремальних умовах, в різних непередбачуваних ситуаціях, формування у майбутніх фахівців вмінь виховувати у підростаючого покоління дбайливе ставлення до природи та духовних надбань українського народу, оволодіння технікою пішохідного туризму, вироблення умінь застосовувати набуті знання, вміння і навички у професійній діяльності.

Керівництво практикою: кафедра спорту і спортивних ігор.

**Згідно графіку навчального процесу навчальних планів практики
мають таку тривалість і терміни проведення**

Види практик	Семестр	Терміни проведення за графіком навчального процесу	Форма підсумкового контролю
Денна форма навчання			
Навчальна практика з організації спортивно-масової роботи та спортивно-оздоровчого туризму	6	(2 тижні)	Диференційований залік
Заочна форма навчання			
Навчальна практика з організації спортивно-масової роботи та спортивно-оздоровчого туризму	6	(2 тижні)	Диференційований залік

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИКИ

Форми та методи контролю

Практична діяльність здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Фізична культура під час проходження виробничої практики з організації спортивно-масової роботи та спортивно-оздоровчого туризму оцінюється наступним чином:

Результати рейтингової оцінки практики студента

Поточний і модульний контроль (100 балів)		Залік
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	100
50	50	

Поточна робота (Змістовий модуль 1 - 50 балів)

Максимальний бал оцінки поточної успішності студентів під час навчальної практики рівний 12.

Поточний контроль	Кількісний показник	Бали що нарах. за 12-бальною системою оцінювання
Змістовий модуль 1 (100балів)		
1. Розробити положення з виду спорту (на вибір здобувача вищої освіти) - підготувати документацію.		4 – 12
2. Розробити програму дня здоров'я.		4 – 12
3. Розробити календар спортивно-масових заходів.		4 – 12
4. Розробка фізкультурно-оздоровчого заходу.		4 – 12
5. Організація і проведення змагань з виду спорту.		4 – 12
6. Організація і проведення змагань «Веселі старты».		4 – 12

Поточна робота (Змістовий модуль 2 - 50 балів)

Максимальний бал оцінки поточної успішності студентів під час навчальної практики рівний 12.

Поточний контроль	Кількісний показник	Бали що нарах. за 12-бальною системою оцінювання
Змістовий модуль 1 (100балів)		

1. Організація змагань з техніки пішогохідного туризму: - розробити два маршрути з урахуванням умов місцевості; - скласти кошторис, харчовий раціон дводенного туристичного походу з ночівкою для п'ятнадцяти учасників; - підготувати документацію.		4 – 12 4 – 12 4 – 12
2. Техніка безпеки в туристичному поході. 3. Організація і проведення туристичних походів з учнівською та студентською молоддю. 4. Розподіл обов'язків учасників туристичної подорожі. 5. Розробка документації походу. Вибір району подорожі і розробка маршруту. 6. Складання кошторису походу. 7. Групове та індивідуальне спорядження для походів різної категорії складності 8. Організація харчування туристів у поході.		4 – 12 4 – 12 4 – 12 4 – 12 4 – 12 4 – 12 4 – 12
9. Організація і техніка бівачних робіт.		4 – 12
10. Рятувальні роботи: вузли і обов'язки, натягування переправи.		4 – 12
10. Перша долікарська допомога при проведенні практичних занять туризмом.		4 – 12
11. Організація і проведення змагань з техніки пішогохідного туризму. 13. Організація і проведення змагань зі спортивного орієнтування.		4 – 12 4 – 12

Критерії оцінювання результатів практики та визначення рівня сформованості компетентностей

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Значення оцінки ECTS	Критерії оцінювання теоретичної підготовки	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою
					Диференційований залік
90-100	A	відмінно	Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує свої відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили	Високий (творчий)	відмінно
82-89	B	дуже добре	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре

75-81	C	добре	Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовує її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження своїх думок		
67-74	D	задовільно	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	задовільно
60-66	E	достатньо	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні		
35-59	FX	задовільно, з можливістю повторного складання семестрового контролю	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно
1-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів		

2.4 Загальна характеристика бази, цілей та завдань й керівництва виробничої педагогічної практики в основній (базовій) середній школі

База практики – заклади загальної середньої освіти м. Кам'янець-Подільського, України

Мета і завдання практики виробничої педагогічної практики в основній (базовій) середній школі здобувачів рівня вищої освіти «бакалавр» – закріплення та поглиблення психолого-педагогічних і фахових знань, набуття досвіду їх застосування у практичній діяльності вчителя фізичної культури закладів загальної середньої освіти у середніх класах, оволодіння системою загальних і фахових компетентностей, достатніх для успішного здійснення професійної діяльності вчителя фізичної культури у реальному освітньому процесі закладу загальної середньої освіти I-III ступеня (5-9 класів)

Завдання практики:

- формування професійних здібностей і психологічних якостей особистості майбутнього вчителя фізичної культури у відповідності з сучасними вимогами педагогічного працівника;
- формування у студента інтересу до обраної професії;
- уміння поєднувати теоретичні знання з педагогіки, психології, теорії і методики фізичного виховання та методик викладання відповідних дисциплін з практичною діяльністю навчання і виховання учнів ЗЗСО необхідного рівня рухових вмінь та навичок і рівня розвитку фізичних якостей;
- забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами їх організації;
- вміння вирішувати конкретні психолого-педагогічні та методичні завдання згідно з умовами педагогічного процесу;
- ознайомитись та опрацювати зміст Державних стандартів базової середньої освіти (мети та принципів освітнього процесу, перелік ключових компетентностей та наскрізних умінь, закладених в Державний стандарт).
- детально вивчити зміст навчальних програм та планів вчителя фізичної культури для розвитку загальних і професійних компетентностей, визначених професійним стандартом за професіями «Вчитель закладів загальної середньої освіти», необхідних для організації навчання, виховання і розвитку учнів відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», та на основі державного стандарту базової середньої освіти Нової української школи.
- ознайомитися та опрацювати алгоритм планування сучасного педагога:
- опрацювати та вивчити зміст нової Модельної навчальної програми «Фізична культура 5-6 класи»;
- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в ЗЗСО та з передовим педагогічним досвідом.

Керівництво практикою: кафедри теорії і методики фізичного виховання, легкої атлетики з методикою викладання, спорту і спортивних ігор, психології освіти, педагогіки та управління навчальним закладом

Згідно графіку освітнього процесу навчальних планів практики мають таку тривалість і терміни проведення

Види практик	Семестр	Терміни проведення за графіком навчального процесу	Форма підсумкового контролю
---------------------	----------------	---	------------------------------------

Денна форма навчання			
Виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі	6	(4 тижні)	Диференційований залік
Заочна форма навчання			
Виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі	7	(4 тижні)	Диференційований залік

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Підведення підсумків практики відбувається на останньому етапі практики. Звітна документація подається здобувачами вищої освіти на кафедру для перевірки упродовж трьох днів після закінчення практики. Результати практики узагальнюються публічно на звітній конференції із захисту практики, що відбувається у присутності комісії, до складу якої входять керівники практики від закладу вищої освіти і, за можливості, від баз практики, викладачі кафедр.

Виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі для здобувачів вищої освіти завершується диференційованим заліком. Оцінка ставиться за виконання студентами усіх вимог програми практики та якість звітної документації на основі результатів захисту перед комісією. Вона є комплексною, її структурними компонентами є:

1. Фахова підготовка – 60 балів.
2. Підготовка з педагогіки – 20 балів.
3. Підготовка з психології – 20 балів.

Оцінка 90-100 балів “відмінно” ставиться студенту, який на високому рівні» виконав в повному обсязі програму практики, проявив при цьому вміння (опираючись на теоретичні знання) правильно вирішувати мету та завдання уроку, проявив в роботі самостійність та творчий підхід, який своєчасно готував і подавав до перевірки документи практики.

Оцінка 82-89 75-81 балів “добре” ставиться студенту, який повністю виконав програму практики. Проявив вміння (опираючись на теоретичні знання) визначати завдання та організацію уроку, знаходити засоби їх вирішення. Він ініціативний, але при виконанні окремих розділів програми практики допустив незначні помилки.

Оцінка 67-74 , 60-66 балів “задовільно” ставиться студенту, який виконав в загальній програмі практики, але не виявив глибоких знань, не в повній мірі оволодів вмінням їх використовувати, допускав помилки в проведенні окремих видів робіт практики.

Оцінка 35-59 балів “незадовільно” ставиться студенту, який не виконав основні завдання програми практики, не оволодів теоретичними знаннями, вміннями ставити і вирішувати конкретні завдання уроку та роботи вчителя фізичної культури, не навчився встановлювати педагогічний контакт з учнями, не своєчасно подав документи практики з значними зауваженнями.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень студентів

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Підсумкова оцінка за національною шкалою	
		екзаменаційна	залікова
90-100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
75-81	C (добре)		
67-74	D (задовільно)	задовільно	
60-66	E (достатньо)		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		

2.5 Загальна характеристика бази, цілей та завдань й керівництва виробничої педагогічної практики в основній (базовій) середній школі

Мета виробничої педагогічної практики в основній (базовій) середній школі здобувачів рівня вищої освіти «бакалавр» – закріплення та поглиблення психолого-педагогічних і фахових знань, набуття досвіду їх застосування у практичній діяльності вчителя фізичної культури закладів загальної середньої освіти у старших класів, оволодіння системою загальних і фахових компетентностей, достатніх для успішного здійснення професійної діяльності вчителя фізичної культури у реальному навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу I-III ступеня (10-11 класів)

Завдання практики:

- формування професійних здібностей і психологічних якостей особистості майбутнього вчителя фізичної культури у відповідності з сучасними вимогами педагогічного працівника;
- розвиток інтересу студента до обраної професії;

- уміння поєднувати теоретичні знання з педагогіки, психології, теорії і методики фізичного виховання та методик викладання відповідних дисциплін з практичною діяльністю навчання і виховання учнів ЗЗСО необхідного рівня рухових вмінь та навичок і рівня розвитку рухових здібностей;
- забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами їх організації;
- вміння вирішувати конкретні психолого-педагогічні та методичні завдання згідно з умовами педагогічного процесу;
- виховання у студентів потреби систематично оновлювати свої знання з основ теорії і методики фізичного виховання з творчим застосуванням їх у процесі самостійної рухової діяльності та оволодіння первинними навичками професійної діяльності;
- закріплення, поглиблення і збагачення суспільно-політичних, психолого-педагогічних, природничо-наукових і фахових знань, їх застосування при розв’язанні конкретних педагогічних завдань;
- формування і розвиток у майбутніх вчителів фізичної культури педагогічних умінь і навичок та професійно значущих якостей особистості;
- виховання у студентів стійкої потреби в педагогічній самоосвіті;
- вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності;
- розвиток у студентів вміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об’єктивну самооцінку своєї педагогічної діяльності;
- виховання інтересу студентів у формуванні потреби у фізичному самовдосконаленні учнів;
- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в ЗЗСО та з передовим педагогічним досвідом.

Керівництво практикою: кафедри теорії і методики фізичного виховання, легкої атлетики з методикою викладання, спорту і спортивних ігор, психології освіти, педагогіки та управління навчальним закладом.

Згідно графіку освітнього процесу навчальних планів практики мають таку тривалість і терміни проведення

Види практик	Семестр	Терміни проведення за графіком навчального процесу	Форма підсумкового контролю
Денна форма навчання			
Виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі	8	(4 тижні)	Диференційований залік
Заочна форма навчання			
Виробнича педагогічна практика в основній (базовій)	8	(4 тижні)	Диференційований залік

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Підведення підсумків практики відбувається на останньому етапі практики. Звітна документація подається здобувачами вищої освіти на кафедрі для перевірки упродовж трьох днів після закінчення практики. Результати практики узагальнюються публічно на звітній конференції із захисту практики, що відбувається у присутності комісії, до складу якої входять керівники практики від закладу вищої освіти і, за можливості, від баз практики, викладачі кафедр.

Виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі для здобувачів вищої освіти завершується диференційованим заліком. Оцінка ставиться за виконання студентами усіх вимог програми практики та якість звітної документації на основі результатів захисту перед комісією. Вона є комплексною, її структурними компонентами є:

1. Фахова підготовка – 60 балів.
2. Підготовка з педагогіки – 20 балів.
3. Підготовка з психології – 20 балів.

Оцінка 90-100 балів “відмінно” ставиться студенту, який на високому рівні» виконав в повному обсязі програму практики, проявив при цьому вміння (опираючись на теоретичні знання) правильно вирішувати мету та завдання уроку, проявив в роботі самостійність та творчий підхід, який своєчасно готував і подавав до перевірки документи практики.

Оцінка 82-89 75-81 балів “добре” ставиться студенту, який повністю виконав програму практики. Проявив вміння (опираючись на теоретичні знання) визначати завдання та організацію уроку, знаходити засоби їх вирішення. Він ініціативний, але при виконанні окремих розділів програми практики допустив незначні помилки.

Оцінка 67-74 , 60-66 балів “задовільно” ставиться студенту, який виконав в загальні програму практики, але не виявив глибоких знань, не в повній мірі оволодів вмінням їх використовувати, допускав помилки в проведенні окремих видів робіт практики.

Оцінка 35-59 балів “незадовільно” ставиться студенту, який не виконав основні завдання програми практики, не оволодів теоретичними знаннями, вміннями ставити і вирішувати конкретні завдання уроку та роботи вчителя фізичної культури, не навчився встановлювати педагогічний контакт з учнями, не своєчасно подав документи практики з значними зауваженнями.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень студентів

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Підсумкова оцінка за національною шкалою	
		екзаменаційна	залікова
90-100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
75-81	C (добре)		
67-74	D (задовільно)	задовільно	
60-66	E (достатньо)		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		

3. БАЗИ ПРАКТИК

3.1 Навчальні та виробничі практики здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) повинні проводитись на таких базах: закладів загальної середньої освіти

- позашкільні навчальні заклади (факультет фізичної культури (денна форма навчання), дитячі юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, їх філії, спортивні клуби, шкільні спортивні секції, туристичні бази).

3.2 Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (факультет фізичної культури) щорічно укладає угоди із базами практики про проходження практики студентами.

3.3 Базами практики можуть бути визначені навчальні заклади, що знаходяться у м. Кам'янець-Подільський та населених пунктах Хмельницької й інших областей України, незалежно від їх організаційно-правових форм власності, при умові їх належного кадрового, навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

3.4 Студенти факультету фізичної культури можуть самостійно обирати для себе базу практики і пропонувати її для використання лише при умові погодження всіх питань з керівництвом факультету й університету та керівництвом бази практики.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Навчальна психолого-педагогічна практика

Загальні компетентності:

ЗК 07 Здатність вільно спілкуватися державною мовою (усно та письмово).

ЗК 08 Здатність використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності

ЗК 10 Здатність розуміти стратегію сталого розвитку людства.

Спеціальні компетентності:

СК 11 Здатність самостійно проводити заняття з в шкільній секції спортивного напрямку, здійснювати профілактику травматизму

СК 15 Здатність до організаційної роботи у сфері фізкультурно-оздоровчої роботи у навчальних закладах, позашкільних закладах учнівської молоді (зі спортивного туризму й орієнтування), літніх дитячих оздоровчих таборах.

Програмні результати навчання:

ПРН 1 Знає та вміє застосовувати на практиці основні положення фізіології, біомеханіки, морфології, психології, біохімії для розвитку фізичних (рухових) якостей, формування рухових умінь і навичок людей різних вікових груп, володіє засобами інтегрального гармонійного (розумового, духовного і фізичного) розвитку людини.

ПРН 3 Знає, як застосовувати на практиці основні вчення в галузі фізичної культури.

ПРН 5 Знає закони і принципи розучування рухових умінь і навичок, володіє теорією і методикою розвитку рухових умінь і навичок в базових видах рухової активності.

ПРН 6 Знає основні теоретичні положення в галузі фізичної культури.

ПРН 7 Знає вимоги до оформлення документації та основні закономірності побудови документів для здійснення навчального процесу в галузі фізичного виховання та спорту.

ПРН 8 Знає правила профілактики травматизму та надання першої медичної допомоги; володіє основними методами захисту персоналу та населення від можливих наслідків аварій, катастроф, стихійних лих.

ПРН 9 Знає закономірності розвитку фізичних (рухових) якостей в різних видах рухової активності.

ПРН 10 Знає біологічні, соціальні, психологічні та інші чинники збереження здоров'я.

ПРН 11 Знає біологічні, соціальні, психологічні, духовні чинники, що обумовлюють значущість професії фахівця в галузі фізичного виховання та спорту.

ПРН 12 Знає основні закони природничо-наукових дисциплін у професійній діяльності, застосовувати методи теоретичного та експериментального дослідження в професійній діяльності.

ПРН 15 Володіє педагогічними, медико-біологічними, інформаційними технологіями для формування здорового способу життя, розвитку рухових умінь і навичок, розвитку фізичних (рухових) якостей у представників різних

груп населення і вміє самостійно розробляти методики і технології для інтегрального гармонійного розвитку людини.

ПРН 22 Вміє практично використовувати документи державних і громадських органів управління у сфері фізичної культури.

ПРН 23 Здатний здійснювати організацію діяльності населення з використанням різних видів та форм рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя, зокрема, зі спортивного туризму й орієнтування за топографічними картами та іншими засобами навігації.

ПРН 24 Володіє прийомами спілкування і вміє використовувати їх при роботі з колективом.

ПРН 26 Здатний з дотриманням етичних норм формувати комунікаційну стратегію з колегами, соціальними партнерами, учнями й вихованцями та їхніми батьками.

Навчальна ознайомлювальна педагогічна практика

Загальні компетентності:

ЗК 02 Здатність працювати в команді та автономно

ЗК 05 Здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології.

Спеціальні компетентності:

СК 02 Здатність застосовувати сучасні методи й освітні технології навчання у фізичному вихованні.

СК 04 Здатність аналізувати особливості сприйняття та засвоєння учнями навчальної інформації з метою прогнозу ефективності та корекції навчально-виховного процесу з фізичного виховання.

СК 06 Здатність до аналізу, систематизації та оцінки педагогічного досвіду, здатність до розробки методики та технологій для розвитку рухових умінь і навичок та фізичних (рухових) якостей) на основі розуміння і застосування положень фізіології, морфології, біохімії, біомеханіки.

СК 12 Здатність виховувати в учнів соціально-особистісні якості: цілеспрямованість, організованість, працьовитість, відповідальність, громадянськість, комунікативність.

СК 13 Здатність оцінювати фізичні здібності і функціональний стан учнів, адекватно вибирати засоби і методи рухової діяльності для корекції стану учнів з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

СК 15 Здатність до організаційної роботи у сфері фізкультурно-оздоровчої роботи у навчальних закладах, позашкільних закладах учнівської молоді (зі спортивного туризму й орієнтування), літніх дитячих оздоровчих таборів.

Програмні результати навчання:

ПРН 3 Знає, як застосовувати на практиці основні вчення в галузі фізичної культури.

ПРН 6 Знає основні теоретичні положення в галузі фізичної культури.

ПРН 7 Знає вимоги до оформлення документації та основні закономірності побудови документів для здійснення навчального процесу в галузі фізичного виховання та спорту.

ПРН 8 Знає правила профілактики травматизму та надання першої медичної допомоги; володіє основними методами захисту персоналу та населення від можливих наслідків аварій, катастроф, стихійних лих.

ПРН 9 Знає закономірності розвитку фізичних (рухових) якостей в різних видах рухової активності.

ПРН 18 Вміє розробляти навчально-методичні матеріали (робочі програми, навчально-тематичні плани) на основі освітнього стандарту та зразкових програм з урахуванням виду освітньої установи, особливостей класу / групи та окремих учнів.

ПРН 19 Вміє розробляти перспективні та оперативні плани і програми конкретних занять в сфері дитячо-юнацького спорту та зі спортсменами масових розрядів.

ПРН 20 Вміє визначати цілі і завдання, планувати навчальні заняття, розробляти необхідну документацію для проведення занять з фізичної культури та спорту.

ПРН 24 Володіє прийомами спілкування і вміє використовувати їх при роботі з колективом.

ПРН 27 Організовує співпрацю учнів і вихованців та ефективно працює в команді (педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об'єднаннях).

ПРН 31 Здатний створювати рівноправний і справедливий клімат, що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від їх соціально-культурно-економічного контексту.

Виробнича практика з організації спортивно-масової роботи та спортивно-оздоровчого туризму

Загальні компетентності:

ЗК 02 Здатність працювати в команді та автономно

ЗК 05 Здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології.

ЗК 07 Здатність вільно спілкуватися державною мовою (усно та письмово).

Спеціальні компетентності:

СК 11 Здатність самостійно проводити заняття з в шкільній секції спортивного напрямку, здійснювати профілактику травматизму

СК 15 Здатність до організаційної роботи у сфері фізкультурно-оздоровчої роботи у навчальних закладах, позашкільних закладах учнівської молоді (зі спортивного туризму й орієнтування), літніх дитячих оздоровчих таборів.

Програмні результати навчання:

ПРН 1 Знає та вміє застосовувати на практиці основні положення фізіології, біомеханіки, морфології, психології, біохімії для розвитку фізичних (рухових) якостей, формування рухових умінь і навичок людей різних вікових груп, володіє засобами інтегрального гармонійного (розумового, духовного і фізичного) розвитку людини.

ПРН 3 Знає, як застосовувати на практиці основні вчення в галузі фізичної культури.

ПРН 5 Знає закони і принципи розучування рухових умінь і навичок, володіє теорією і методикою розвитку рухових умінь і навичок в базових видах рухової активності.

ПРН 6 Знає основні теоретичні положення в галузі фізичної культури.

ПРН 7 Знає вимоги до оформлення документації та основні закономірності побудови документів для здійснення навчального процесу в галузі фізичного виховання та спорту.

ПРН 8 Знає правила профілактики травматизму та надання першої медичної допомоги; володіє основними методами захисту персоналу та населення від можливих наслідків аварій, катастроф, стихійних лих.

ПРН 9 Знає закономірності розвитку фізичних (рухових) якостей в різних видах рухової активності.

ПРН 11 Знає біологічні, соціальні, психологічні, духовні чинники, що обумовлюють значущість професії фахівця в галузі фізичного виховання та спорту.

ПРН 12 Знає основні закони природничо-наукових дисциплін у професійній діяльності, застосовувати методи теоретичного та експериментального дослідження в професійній діяльності.

ПРН 15 Володіє педагогічними, медико-біологічними, інформаційними технологіями для формування здорового способу життя, розвитку рухових умінь і навичок, розвитку фізичних (рухових) якостей у представників різних груп населення і вміє самостійно розробляти методики і технології для інтегрального гармонійного розвитку людини.

ПРН 22 Вміє практично використовувати документи державних і громадських органів управління у сфері фізичної культури.

ПРН23 Здатний здійснювати організацію діяльності населення з використанням різних видів та форм рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя, зокрема, зі спортивного туризму й орієнтування за топографічними картами та іншими засобами навігації.

ПРН 24 Володіє прийомами спілкування і вміє використовувати їх при роботі з колективом.

ПРН 26 Здатний з дотриманням етичних норм формувати комунікаційну стратегію з колегами, соціальними партнерами, учнями й вихованцями та їхніми батьками.

Виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі

Загальні компетентності:

ЗК 07 Здатність вільно спілкуватися державною мовою (усно та письмово).

ЗК 08 Здатність використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності

ЗК 10 Здатність розуміти стратегію сталого розвитку людства.

Спеціальні компетентності:

СК 11 Здатність самостійно проводити заняття з в шкільній секції спортивного напрямку, здійснювати профілактику травматизму

СК 15 Здатність до організаційної роботи у сфері фізкультурно-оздоровчої роботи у навчальних закладах, позашкільних закладах учнівської молоді (зі спортивного туризму й орієнтування), літніх дитячих оздоровчих таборих.

Програмні результати навчання:

ПРН 1 Знає та вміє застосовувати на практиці основні положення фізіології, біомеханіки, морфології, психології, біохімії для розвитку фізичних (рухових) якостей, формування рухових умінь і навичок людей різних вікових груп, володіє засобами інтегрального гармонійного (розумового, духовного і фізичного) розвитку людини.

ПРН 3 Знає, як застосовувати на практиці основні вчення в галузі фізичної культури.

ПРН 5 Знає закони і принципи розучування рухових умінь і навичок, володіє теорією і методикою розвитку рухових умінь і навичок в базових видах рухової активності.

ПРН 6 Знає основні теоретичні положення в галузі фізичної культури.

ПРН7 Знає вимоги до оформлення документації та основні закономірності побудови документів для здійснення навчального процесу в галузі фізичного виховання та спорту.

ПРН 8 Знає правила профілактики травматизму та надання першої медичної допомоги; володіє основними методами захисту персоналу та населення від можливих наслідків аварій, катастроф, стихійних лих.

ПРН 9 Знає закономірності розвитку фізичних (рухових) якостей в різних видах рухової активності.

ПРН 10 Знає біологічні, соціальні, психологічні та інші чинники збереження здоров'я.

ПРН11 Знає біологічні, соціальні, психологічні, духовні чинники, що обумовлюють значущість професії фахівця в галузі фізичного виховання та спорту.

ПРН 12 Знає основні закони природничо-наукових дисциплін у професійній діяльності, застосовувати методи теоретичного та експериментального дослідження в професійній діяльності.

ПРН 15 Володіє педагогічними, медико-біологічними, інформаційними технологіями для формування здорового способу життя, розвитку рухових умінь і навичок, розвитку фізичних (рухових) якостей у представників різних груп населення і вміє самостійно розробляти методики і технології для інтегрального гармонійного розвитку людини.

ПРН 22 Вміє практично використовувати документи державних і громадських органів управління у сфері фізичної культури.

ПРН23 Здатний здійснювати організацію діяльності населення з використанням різних видів та форм рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя, зокрема, зі спортивного туризму й орієнтування за топографічними картами та іншими засобами навігації.

ПРН 24 Володіє прийомами спілкування і вміє використовувати їх при роботі з колективом.

ПРН 26 Здатний з дотриманням етичних норм формувати комунікаційну стратегію з колегами, соціальними партнерами, учнями й вихованцями та їхніми батьками.

Рекомендовані навчально-методичні джерела для студентів-практикантів:

- 1.Єдинак Г., Галаманжук Л., Мисів В., Зубаль М., Ключ О. Соматотипи та фізичний стан дітей і молоді : монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ "Друкарня Рута", 2021. 408 с2
- 2.Дуткевич Т.В., Конькова Т.І., Римар Л.М., Федорчук Е.І. Навчально-педагогічна практика студентів: програма і методичні рекомендації. К.-П.: ПП Зволейко Д.Г., 2008
- 3.Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. За покликанням: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
4. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання. Методика фізичного виховання різних груп населення : підручник Київ : Олімпійська література, 2017. Т. 2. 384 с.
- 5.Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Фізична культура. 6-9 клас» .URL: : <https://bit.ly/3QzMhNT>
- 6.Правила безпеки життєдіяльності під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах URL; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-10#Text>
- 7.Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України / Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – Вип. І. – К., 1994. - С. 139-153. - (Бібліотека офіційних видань).
- 8.Солопчук М.С., Боднар А.О., Бесарабчук Г.В., Солопчук Д.М. Теорія фізичного виховання : опорні таблиці : навчально-методичний посібник .Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. 148 с.
- 9.Солопчук М.С., Бесарабчук Г.В., Солопчук Д.М., Заїкін А.В. Методики фізичного виховання різних груп населення: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. 480 с.
- 10.Солопчук М.С., Бесарабчук Г.В. Виробнича (педагогічна) практика студентів факультету фізичної культури на базі загальноосвітніх навчальних закладів (в умовах кредитно-модульної системи навчання) / М.С.Солопчук, Г.В.Бесарабчук. К.-П.: Аксіома, 2010. 120 с.
- 11.Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 No 406. За покликанням: URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-iii-stupenya>